

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/kresy/79997,Tworzymy-dla-siebie-wygodne-pozycje-ktorych-nie-mozna-osiagnac-przy-zielonych-st.html>

ARTYKUŁ

„Tworzymy dla siebie wygodne pozycje, których nie można osiągnąć przy zielonych stołach”. Rzec o Romanie Szuchewyczu

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: TOMASZ BEREZA 22.03.2021

Ponosi odpowiedzialność za zbrodnię ludobójstwa popełnionego na Polakach na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej. A jednak dla wielu na Ukrainie pozostaje

dziś narodowym bohaterem.

Roman Szuchewycz urodził się 30 czerwca 1907 r. we Lwowie. Ojciec, Józef Szuchewycz (1880-1948) był z wykształcenia prawnikiem. Matka, Eugenia z d. Stocka była córką parocha z Ohladowa – wioski położonej w połowie drogi między Radziechowem a Toporowem. Wychowywał się w rodzinie zaangażowanej w działalność na rzecz niepodległej Ukrainy: ojciec pełnił funkcję komisarza „politycznego” Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej w Kamionce Strumiłowej, zaś w domu dziadków na początku lat dwudziestych odbywały się spotkania danych żołnierzy Ukraińskiej Armii Halickiej; pomieszkiwać miał tam nawet Jewhen Konowalec¹.

Po ukończeniu szkoły elementarnej Roman kontynuował naukę w Gimnazjum Akademickim we Lwowie. Maturę zdał w 1925 r. W okresie gimnazjalnym zaangażował się w działalność „Płasta” i uprawiał różne dyscypliny sportowe, zdobywając nawet nagrody na lokalnych zawodach².

Roman Szuchewycz, listopad 1943 r. Fot. Wikipedia (domena publiczna)

„Szuch” - student, konspirator-zamachowiec, niedoszły oficer-artyleryzista

W 1925 r. Roman Szuchewycz rozpoczął studia na Wydziale Architektury Politechniki Lwowskiej. W tym samym roku wstąpił do konspiracyjnej Ukraińskiej Organizacji Wojskowej; jego pierwszy pseudonim, to prawdopodobnie „Szuch”. Sprawdzianem „bojowym” dla młodego spiskowca był zamach na Kuratora Okręgu Szkolnego Lwowskiego, Stanisława Sobińskiego, którego oskarżano o polonizację szkolnictwa. Zabójstwa Sobińskiego Szuchewycz dokonał z innym członkiem UWO, Bohdanem Pidhajnym. Doszło do tego wieczorem 19 października 1926 r. Śledztwo policji nie doprowadziło do ustalenia prawdziwych sprawców zabójstwa Sobińskiego. Za czyn ten skazano dwóch innych członków UWO – Iwana Werbyckiego i Wasyla Atamańczuka³.

W 1928 r. Szuchewycz został powołany do służby wojskowej. Trafił do Szkoły Podchorążych Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim. Prawdopodobnie zastrzeżenia kontrwywiadu spowodowały, że szkoły nie ukończył. Po wyjściu z wojska wyjechał do Gdańska, gdzie studiował na miejscowej politechnice, równocześnie szkoląc się na kursach UWO⁴.

Pogrzeb kuratora Okręgu Szkolnego Lwowskiego Stanisława Sobińskiego. Fot. NAC

Grobowiec Stanisława Sobińskiego na Cmentarzu

„Dzwon” - bojowiec OUN

Po utworzeniu Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów Szuchewycz wszedł w skład struktur wojskowych Krajowej Egzekutywy OUN dla Zachodnioukraińskich Ziem, wkrótce stając na czele referatu bojowego organizacji. Posługiwał się wówczas pseudonimem „Dzwon”. W czerwcu 1934 r., po zabójstwie ministra Bronisława Pierackiego przez OUN, został aresztowany przez policję i osadzony w Miejscu Odosobnienia w Berezie Kartuskiej. Wiosną 1936 r. Sąd Okręgowy we Lwowie skazał Szuchewycza na cztery lata więzienia, wymiar kary na podstawie amnestii zmniejszono do dwóch lat. Na niski wymiar kary miał wpływ materiał dowodowy. „Dzwonowi” w zasadzie udowodniono jedynie przynależność do OUN. Szuchewycz wyszedł na wolność wyszedł w roku 1937⁵. Po wyjściu z więzienia kontynuował działalność konspiracyjną. Jesienią 1938 r. przedostał się na Słowację, gdzie zaangażował się w tworzenia quasi-państwa, „Karpackiej Siczy”, wchodząc w skład sztabu wojskowego. Po zajęciu Rusi Zakarpackiej przez oddziały węgierskie prawdopodobnie został ewakuowany do III Rzeszy, gdzie odbył szkolenie na Akademii Wojskowej w Monachium⁶. Po przegranej przez Rzeczpospolitą kampanii wrześniowej, jak wielu działaczy OUN znalazł się w Krakowie, gdzie uczestniczył w naradach - zarówno wewnętrznych organizacji, jak i w spotkaniach z przedstawicielami niemieckich służb specjalnych; prowadził również kursy wojskowe dla ounowców a na przełomie marca i kwietnia 1941 r. uczestniczył w obradach II Wielkiego Zboru OUN w Krakowie⁷.

Batalion „Nachtigall”

Wiosną 1941 r. Szuchewycz zaangażował się w tworzenie podporządkowanego niemieckiej Abwehrze batalionu dywersyjnego, który wkrótce zyskał nazwę „Nachtigall”. Werbunek do oddziału prowadziła OUN, ostateczne szkolenie żołnierzy prowadzono w Neuhammer (Świętoszowie). Po ataku III Rzeszy na Związek Sowiecki (22 czerwca 1941 r.) oddział wyruszył na wschód.

Awanse organizacyjne Szuchewycza zbiegły się z podjęciem przez OUN(b)-UPA czystki etnicznej na Wołyniu, która - według szacunków - pochłonęła 60 tysięcy ofiar, głównie Polaków, ale również i osób z rodzin mieszanych oraz Ukraińców, którzy udzielali

pomocy swoim polskim sąsiadom.

30 czerwca batalion „Nachtigall” dotarł do Lwowa. Jego pododdziały rozlokowały się w rejonie greckokatolickiej katedry św. Jura. Tam też Szuchewycz spotkał się z przedstawicielami miejscowej OUN, jak też partyjną elitą, która w ślad za niemiecką armią przybyła z terenu Generalnego Gubernatorstwa. Uczestniczył w organizowaniu zrębów „milicji” ukraińskiej, która miała odpowiadać za „porządek” na terenie miasta⁸. Jeszcze tego samego dnia (30 czerwca) z inicjatywy OUN został powołany rząd Jarosława Stećki, w którym Szuchewycz został wyznaczony zastępcą „ministra” ds. wojskowych. „Nachtigall” pozostawał we Lwowie przez ponad tydzień, po czym wyruszył na wschód.

Z zeznań kilku świadków wynika, że na początku lipca 1941 r. niewielka grupa „nachtigallowców” miała uczestniczyć w aresztowaniach i egzekucjach na terenie Lwowa; w wyborze ofiar miano się posługiwać wcześniej przygotowanymi listami proskrypcyjnymi⁹. Pododdziały batalionu miały również zabezpieczać lwowskie kompleksy więzienne, podczas akcji wydobywania z nich ofiar zbrodni NKWD. Do czynności tej ukraińska milicja zapędziła Żydów, których nadzorowali żołnierze „Nachtigall”. We wspomnieniach oraz i aktach śledczych pojawiają się informacje o znęcaniu się żołnierzy nad owymi przymusowymi robotnikami¹⁰, generalnie jednak batalion nie uczestniczył w pogromach ludności żydowskiej na ulicach Lwowa, do których doszło na początku i w ostatniej dekadzie lipca 1941 r. Zaangażowaniem w nie wykazała się za to tworzona przez ounowców milicja¹¹. Masowych rozstrzeliwań Żydów „Nachtigall” miał się dopuścić już po opuszczeniu Lwowa, w rejonie Winnicy¹².

Szuchewycz uniknął losu pozostałych członków rządu Stećki, których internowano. Ukraińskie bataliony Abwehry wycofano do baz w Neuhammer, Saubersdorf i Sippendorf, gdzie w październiku 1941 r. zostały przekształcone w policyjny batalion tzw. ochronny – *Schutzmannschafts Batallion Roland-Nachtigall*, przemianowany następnie w *Schutzmannschafts Batallion 201*. W przeformowanej jednostce Szuchewycz pełnił funkcję dowódcy kompanii. W marcu 1942 r. batalion został skierowany na Białoruś, gdzie ochraniał istotne dla systemu okupacyjnego obiekty oraz uczestniczył w akcjach przeciwpartyzanckich. Batalion, przy stratach własnych 49 zabitych, miał zlikwidować 2500 partyzantów, co jest liczbą nierealną i rodzi pytania o status jego ewentualnych ofiar. Po upływie rocznego kontraktu na służbę w formacji, ukraińscy policjanci odeszli z batalionu. Szuchewycz powrócił na teren Galicji intensywniej angażując się w działalność OUN(b)¹³.

Znaczek poczty Ukrainy z profilem Romana Szuchewycza, 2007 r. Fot. Wikipedia (domena publiczna)

Ponownie w ścisłym kierownictwie

Po aresztowaniu Dmytra Hrycaja przez Gestapo Szuchewycz objął funkcję referenta wojskowego Centralnego Prowydu OUN(b). W lutym 1943 r., uczestniczył w naradzie kierownictwa OUN(b) w Olesku (III konferencja), podczas której podjęto decyzję o przejściu organizacji do działań zbrojnych. Szuchewycz konsekwentnie dążył do wzmocnienia swojej pozycji, w maju 1943 r. wszedł w skład trzyosobowego Biura Prowydu OUN (oprócz Szuchewycza w jego skład wszedł Zinowij Matła i Dmytro Majiwśkyj), pozbawiając tym samym przywództwa Mykołę Łebedia. W kolejnych miesiącach dążył do obsadzenia ważniejszych stanowisk organizacyjnych ludźmi z „Nachtigall”¹⁴. Awanse organizacyjne Szuchewycza zbiegły się z podjęciem przez OUN(b)-UPA czystki etnicznej na Wołyniu, która – według szacunków – pochłonęła 60 tysięcy ofiar, głównie Polaków, ale również i osób z rodzin mieszanych oraz Ukraińców, którzy udzielali pomocy swoim polskim sąsiadom. Apogeum ludobójstwa przypadło na lipiec 1943 r. Metody „depolonizacji” zastosowane przez „wołyńską” OUN(b)-UPA zostały zaakceptowane przez kierownictwo organizacji podczas III Zjazdu OUN, który odbył się w ostatniej dekadzie sierpnia w Słobodzie Żółtej k. Brzeżan¹⁵.

Głównodowodzący Ukraińską Powstańczą Armią - „Taras Czuprynka”, „Petro Łozowśkyj”

W listopadzie 1943 r. Szuchewycz formalnie objął dowództwo nad UPA. Jako głównodowodzący nadzorował przebieg czystki etnicznej na terenie Galicji Wschodniej. Podobnie, jak na Wołyniu miała ona charakter sekwencji: falę zbrodni o charakterze masowym poprzedzały akty terroru indywidualnego, których ofiarą padały osoby uchodzące za liderów polskiej społeczności: nauczyciele, urzędnicy, zarządcy majątków, przedwojenni zawodowi podoficerowie Wojska Polskiego. Zbrodnie masowe OUN(b)-UPA na Polakach

rozpoczęły się pod koniec 1943 r. Metodyka działań teoretycznie była modyfikowana. W maju 1944 r., w szczegółowej instrukcji, dotyczącej „usuwania” Polaków główne dowództwo UPA zalecało:

„dawać polskiej ludności polecenia wyprowadzenia się w ciągu kilku dni na rdzenne ziemie polskie. Jeśli tego nie wykonają, wtedy wysłać bojówki, które mężczyzn będą likwidować, a chaty i majątek palić (rozbiierać). Jeszcze raz zwracam przy tym uwagę na to, żeby Polaków wzywać do opuszczenia ziemi i dopiero później likwidować, a nie na odwrót”¹⁶.

Brak jest informacji, aby Szuchewycz pociągnął do odpowiedzialności któregokolwiek z dowódców oddziałów polowych UPA za niestosowanie się do zalecanej sekwencji terroru oraz za zabijanie polskich kobiet i dzieci. Według różnych szacunków w wyniku „antypolskiej akcji” na obszarze Galicji Wschodniej zginęło od 20 do 70 tys. Polaków¹⁷. Weryfikacja powyższych danych jest prowadzona przez IPN. Obecnie trwa sporządzanie imiennych wykazów ofiar.

8 lipca 2020 roku w związku z rocznicą Zbrodni Wołyńskiej, odbyła się premiera nowej wersji portalu IPN zbrodniawolynska.pl. Strona została wzbogacona o zakładkę Baza Ofiar Zbrodni Wołyńskiej oraz interaktywną mapę, na której prezentowane są miejsca zbrodni powiązane z danymi osób w nich zamordowanych oraz informacjami o wydarzeniach Rzezi Wołyńskiej.

„To, co się działo do tej pory - zwać Niemców, bolszewicką partyzantką, wojnę, itp.”

Już wiosną 1944 r., w związku ze zmianą sytuacji geopolitycznej – spodziewanym zwycięstwem aliantów – z inicjatywy kierownictwa OUN(b)-UPA zaczęto preparować dowody w sprawie czystki etnicznej, dążąc do obciążenia winą za eskalację strony polskiej, zaś część strat polskiej cywilnej ludności przypisać Niemcom oraz sowieckiej partyzantce¹⁸. Kilka miesięcy wcześniej OUN(b) zainicjowała podobne działania w odniesieniu do pogromów antyżydowskich¹⁹.

Roman Szuchewycz zginął w obławie zorganizowanej przez NKWD-MGB na przedmieściach Lwowa (Biłohoroszczce) w dniu 5 marca 1950 r. Ciężko ranny, popełnił samobójstwo.

W tytule cytata z wystąpienia Romana Szuchewycza podczas Wielkiego Zjazdu Ukraińskiej Głównej Rady Wyzwoleńczej w dniu 13 lipca 1944 r. Cyt. za: G. Motyka, *Ukraińska partyzantka 1942–1960. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i Ukraińskiej Powstańczej Armii*, Warszawa 2006, s. 379.

¹ *Litopys Ukrajinśkoji Powstańskoji Armiji. Nowa Serija*, t. 10: *Żyttja i borot'ba henerala „Tarasa Czuprynyky” (1907–1950)*, red. P. Sochań, P. Poticznyj et al., Lwów 2007, s. 11-13.

² *Litopys* (10), s. 13.

³ *Dziennik Urzędowy Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego*, 1926, s. 441-449; Mirczuk P., *Narys istoriji OUN. 1920-1939 roky*, Kyjów 2007, ss. 28, 32, 120-121.

⁴ *Litopys* (10), s. 14.

⁵ *Litopys* (10), s. 15-16.

⁶ Rudling P.A., *OUN, UPA i Holokaust. Tworzenie mitów historycznych – badanie problemu* [w:] *OUN, UPA i zagłada Żydów*, red. A. Zięba, Kraków 2016., s. 701-702.

⁷ *Litopys* (10), 18-20; Carynnyk M., „Żydzi, Polacy i inna swotocz”. *Ruda Różaniecka, poniedziałek 30 czerwca 1941 roku* [w:] *OUN, UPA i zagłada Żydów*, red. A. Zięba, Kraków 2016, s. 427.

⁸ Struve K., *Einsatzkommando Lemberg, ukraińska milicja i „dni Petlury” 25 i 26 lipca 1941 roku* [w:] *OUN, UPA i zagłada Żydów*, red. A. Zięba, Kraków 2016, 265-268; Himka J.-P., *Pogrom lwowski w 1941 roku. Niemcy, ukraińscy nacjonałści i miejski tłum* [w:] *OUN, UPA i zagłada Żydów*, red. A. Zięba, Kraków 2016, s. 296-297.

⁹ Diukow A., *Zaplanowana zbrodnia. Polityka antyżydowska OUN latem 1941 r.* [w:] *OUN, UPA i zagłada Żydów*, red. A. Zięba, Kraków 2016, s. 234-236.

¹⁰ Rossoliński-Liebe G., *Przebieg i sprawcy pogromu we Lwowie latem 1941 roku. Aktualny stan badań* [w:] *OUN, UPA i zagłada Żydów*, red. A. Zięba, Kraków 2016, s. 335-336.

¹¹ Himka, s. 296-312.

¹² Rudling, s. 704.

¹³ Neufeldt H.-J., Huck J., Tessin G., *Zur Geschichte der Ordnungspolizei 1936-1945*, Koblenz 1957, s. 53; Motyka G., *Ukraińska partyzantka 1942-1960. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i Ukraińskiej Powstańczej Armii*, Warszawa 2006, s. 114-115.

¹⁴ Motyka G. (2006), s. 115-118.

¹⁵ *Ibidem*, ss. 122-125, 366-368.

¹⁶ Cyt. za: Motyka (2006), s. 377.

¹⁷ Motyka (2006), s. 410-411; Siemaszko E., *Bilans zbrodni*, „Biuletyn IPN” 2010, nr 7-8, s. 94.

¹⁸ Por. powołany w śródtytule cytat: Motyka G., *Wołyń'43. Ludobójcza czystka – fakty, analogie, polityka historyczna*, Kraków 2016, ss. 86; zob. też Motyka (2006), s. 380-381.

¹⁹ Rudling; s. 713-715

COFNIJ SIĘ